

Mezőgazdasági termelői árak és hatásuk az élelmiszerek fogyasztói árára

A tartalomból

- 1 Bevezetés
- 1 Élelmiszerek termelői és fogyasztói ára
- 2 Élelmiszerek termelői és fogyasztói árának kapcsolata, élelmiszerpályák
- 3 A külpiazi árak hatása a magyar gazdaságra

Bevezetés

Az utóbbi hónapok növekvő mezőgazdasági termelői árai mögött meghúzódó folyamatok és azok összetevőinek elemzése, illetve az, hogy erre az új helyzetre az élelmiszerek fogyasztói árai hogyan reagálnak, szükségessé teszi az ezzel kapcsolatos vizsgálatokat. Jelen kiadványban a termelői és a fogyasztói árak közötti viszonyt különböző szempontok hangsúlyozásával, termékpályák elemzésével és a külpiazi hatás számszerűsítésével igyekszünk kézzelfoghatóbbá tenni.

Élelmiszerek termelői és fogyasztói ára

A mezőgazdasági termelői ár-színvonal 2010-ben jelentősen, 17%-kal emelkedett az előző évhez képest, miközben az élelmiszerek fogyasztói ára ennél kisebb mértékben, 3%-kal nőtt. Az élelmiszerek fogyasztói ára az ezredfordulótól folyamatosan növekedett, 2010-ben 92%-kal haladta meg a 2000. évi szintet, az éves termelői áraknak viszont emelkedő és csökkenő periódusai is voltak, összességében fele akkora (46%-os) változással a 2000. évi árszínvonalhoz képest.

A mezőgazdasági termelői árak a termelőktől (továbbértékesítésre, feldolgozásra, fogyasztásra) vásárolt mezőgazdasági termékek átlagos árai, a fogyasztói árak pedig a háztartások (lakosság) által saját, fogyasztói felhasználásra vásárolt termékek és szolgáltatások átlagos árai. A két változó és az ezekből képzett indexek más típusú árakat mérnek. Ezenkívül a termelői árak áfa nélküli, míg a fogyasztói árak forgalmi adóval növelt értékeket tartalmaznak. A kétféle árból képzett indexek más termékköröket figyelnek meg, eltérő súlyokkal (például a banánt a fogyasztói áraknál megfigyelik, de a hazai mezőgazdasági termelésben nem, ellenben a juhok élőtesttömeg-termelésének 70–80%-át export útján értékesítik, így a termelői árak lényegesebbek, mint a fogyasztói árak).

Az agrártermékek termelői ár-szintje 2011-ben gyorsuló ütemben növekedett tovább. A havi adatokat vizsgálva februárban – az éves átlagnál kisebb értékesítések mellett – 48%-kal voltak magasabbak az árak az egy évvel korábról. Ezen belül a növényi termékek árszínvonala 68, az élő állatok és állati termékeké 13%-kal emelkedett. Az év első hónapjainak termelői ár-indexei az éves indexekben a kis felvásárlási mennyiségek miatt minimális súllyal szerepelnek, így a 2011-es éves mezőgazdasági termelői ár-indexek alakulására ebből nem lehet következtetést levonni.

1. tábla

Egyes, a mezőgazdasági termékekkel és az élelmiszerekkel kapcsolatos árindexek* (előző év=100)

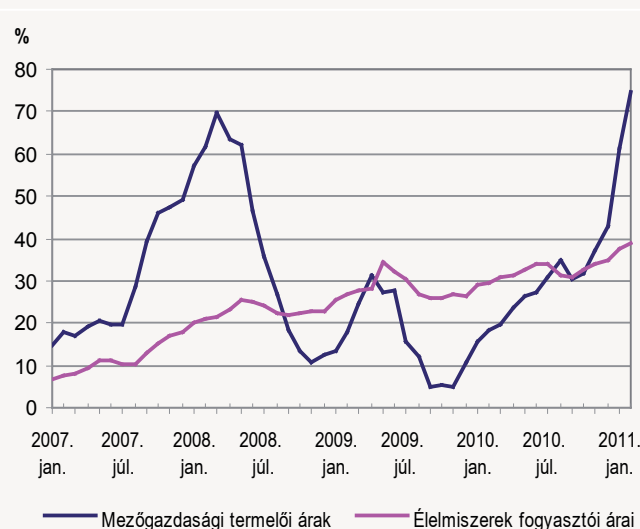
Év	Mezőgazdasági termelői ár-index	Élelmiszeripar belföldi értékesítési árindexe	Élelmiszerek fogyasztói ár-indexe (%)
2007	122,2	108,5	112,8
2008	97,3	111,5	110,9
2009	90,5	99,5	103,3
2010	116,8	99,2	103,1

*A táblázatban az élelmiszeripar belföldi értékesítési árindexe a TEÁOR'08 szerinti C10-es élelmiszeripar ágazatot, az élelmiszerek fogyasztói ár-indexe a COICOP szerinti 01.1-es élelmiszerek fogyasztói ár-indexét jelenti.

A mezőgazdasági termelői árak esetén az utóbbi évek tendenciája, hogy több hónapig tartó emelkedések és visszaesések követik egymást, sokkal nagyobb ingadozásokkal, mint az élelmiszerek fogyasztói ára esetében. Ennek oka, hogy a mezőgazdasági termékek átlagos termelői ára adott éven belül a piaci kereslet–kínálat változásának megfelelően alakul: nagyobb terméktömeg hatására az árak általában csökkennek, a kínálat szűkülése pedig növeli az árakat. A szántóföldi árunövények értékét a termésmennyiségek nagysága (árvíz, belvíz hatásai) és a világpiaci áringadozások is jelentősen befolyásolják. Az élő állat és állati termékek esetén a külső körülmények, az időjárás hatása mérsékeltebb, ennek következtében az évközbéli ingadozások is kisebbek.

1. ábra

A mezőgazdasági termelői árak és az élelmiszerek fogyasztói árának növekedése (2006. évi átlagárhoz képest)

A gabonafélék árai 2010-ben a kisebb termelt mennyiség és a fokozott exportkereslet következményeként a betakarítási időszakától kezdve növekedtek. Az előző évihez viszonyítva a búzáért az év átlagában 34, a kukoricáért 35%-kal kaptak többet a termelők. A napraforgót 32, a repcét 14%-kal magasabb áron tudták értékesíteni. A gabonafélék éves átlagárát legnagyobb részt az aratás utáni hónapok értékesítése határozza meg, hiszen ebben az időszakban szokták eladni a termés 70%-át. Ennek oka egyrészt az, hogy Magyarországon a gabonatermelők nem a termelők tulajdonában vannak, másrészt a következő évi termeléshez bevételre van szükség.

2011 februárjában a gabonafélék termelői ára duplájára növekedett az előző évihez képest, bár az éves értékesítések kis hányada esik csak az aratás előtti időszakra. A növekedés egyik oka, hogy az árvizek és a belvíz miatt Magyarországon kevesebb a vetésterület, így a betakarítási várakozások is kisebbek voltak. A 2011/2012-es globális terméskilátások (az Informa Economics /www.informaecon.com/ nevű agrárgazdasági információs vállalkozás adatai alapján 677,1 millió tonna, 28 millió tonnával több az előző évinél) valószínűleg csökkentő hatást fejtenek ki az árakra.

A fogyasztói kosár egyötödét az élelmiszerek teszik ki. Az élelmiszerek éves átlagos fogyasztóiár-növekedése az utóbbi két évben az azt megelőző évek adataival ellentétben a fogyasztói árak átlagos emelkedésénél kisebb mértékű volt.

2011. márciusban az élelmiszerek fogyasztói ára a teljes fogyasztói áránál (5%) nagyobb mértékben, az előző év azonos időszakához viszonyítva 11%-kal növekedett. Az első három hónapban átlagosan 9%-kal voltak magasabbak az élelmiszerárak, mint az előző év azonos időszakában.

Éven belül megfigyelhető általános tendencia, hogy a nyári hónapokban a frisszöldség- és -gyümölcs-árak kedvező alakulása miatt (a drágább primőr termékeket fokozatosan felváltják a nagyobb mennyiségben termő és így általában olcsóbb szabadföldi termények) a teljes élelmiszercsoport havi fogyasztóiár-indexe árcsökkenést mutat. E folyamat 2010-ben is jelentkezett, azonban az utolsó negyedévben az élelmiszerek ára látványosan emelkedett, és ez 2011 első negyedévében tovább folytatódott. A frisszöldség- és -gyümölcs-csoportok mellett egyes élelmiszer-ipari termékek fogyasztói árai is erőteljesen nőttek, például az étolaj ára 2010. augusztustól 2011. márciusig 39%-kal emelkedett, ugyanebben a nyolc hónapban a liszt 66, a cukor 73%-kal drágult.

2. tábla. Egyes élelmiszerek havi, országos fogyasztói átlagára

2. tábla.

(Ft)

Megnevezés	2008	2009	2010	2011
Bontott csirke, kg	688	713	720	740
Pasztőrözött tej, 2,8%, liter	220	211	197	220
Tojás, 10 darab	298	305	336	311
Napraforgó-étolaj, liter	457	444	395	505
Finomliszt, kg	135	126	116	186
Fehér kenyér, kg	240	243	239	268
Burgonya, kg	114	112	113	216
Kristálycukor, kg	211	219	194	352

Élelmiszerek termelői és fogyasztói árának kapcsolata, élelmiszerpályák

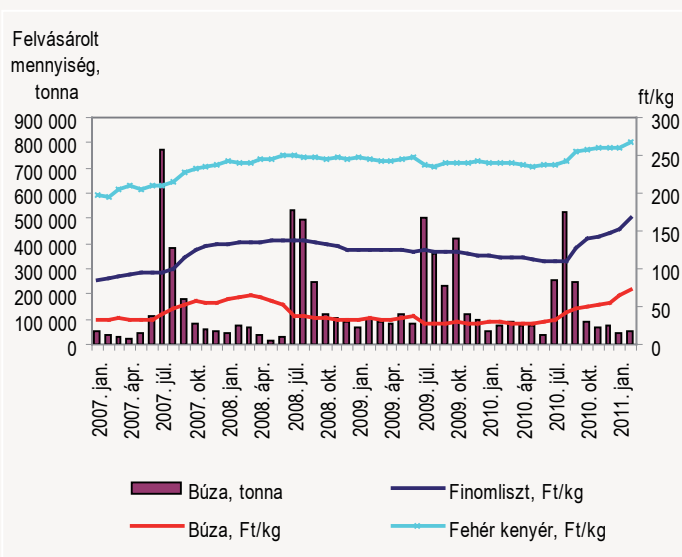
A már említett módszertani különbségek ellenére a mezőgazdasági termelői áraknak kétségtelenül van hatásuk az élelmiszerek fogyasztói áraira, viszont a közöttük lévő konkrét összefüggéseket az indexek aggregátsága elfedheti. Ennek oka, hogy termékenként eltérő hatása van a világgiazi áraknak, az export és import nagyságának és jelentőségének, a hazai mezőgazdaság termelési struktúrájának, mennyiségének, a háztartások fogyasztási szerkezetének, valamint a fogyasztói felhasználásra vásárolt mezőgazdasági áruk feldolgozottsági szintjének.

A búza termelői árára a világgiazi hatásoknak és a hazai termésmennyiségnek van meghatározó jelentősége, míg a kenyér fogyasztói árában ezek a tényezők csak kisebb szerepet játszanak az egymást követő termelési fázisok összetettsége miatt. A napraforgó termelői árának gyors változásai nem figyelhetőek meg a napraforgóolaj árában, mivel az olaj árát tompítja annak feldolgozottsági foka. A burgonya, a hagyma és a tej árának alakulásában a hazai termésmennyiség és a fogyasztási szerkezet a meghatározó, a mezőgazdasági termelői és fogyasztói árak szinkronban mozognak az alacsony hozzáadott érték miatt. A kristálycukor ára 2010 végétől növekszik, a cukorrépa felvásárlási árának csökkenése mellett is. A folyamat a mezőgazdasággal közvetlenül összefüggő okokkal nem magyarázható.

Általánosan megállapítható, hogy a mezőgazdasági termelő árak pozitív és negatív ételemben egyaránt gyorsabban és nagyobb mértékben változnak az élelmiszerek fogyasztói árainál: azaz a fogyasztói árak lassabban és kisebb mértékben növekszenek, de az emelkedés hosszabb ideig érezteti hatását.

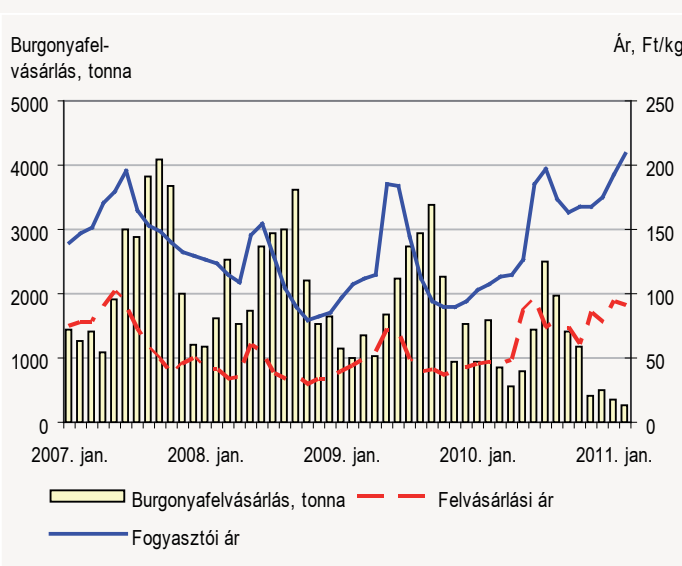
2. ábra

A búza termelői, a liszt és a kenyér fogyasztói abszolút árai és a búza felvásárolt mennyisége

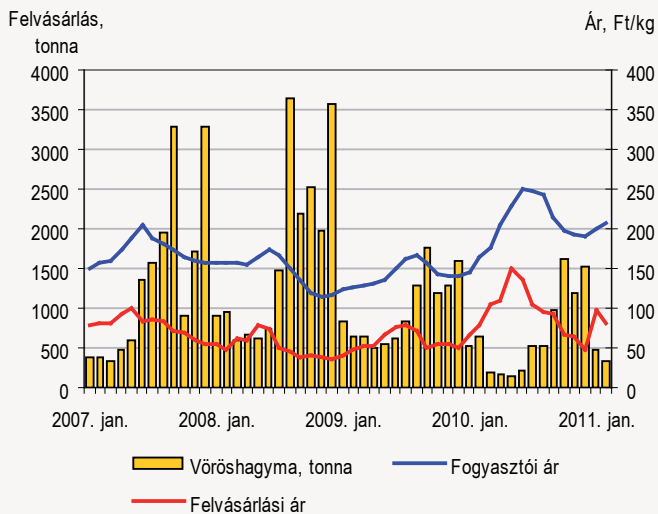
3. ábra

A burgonya abszolút árai és felvásárolt mennyisége

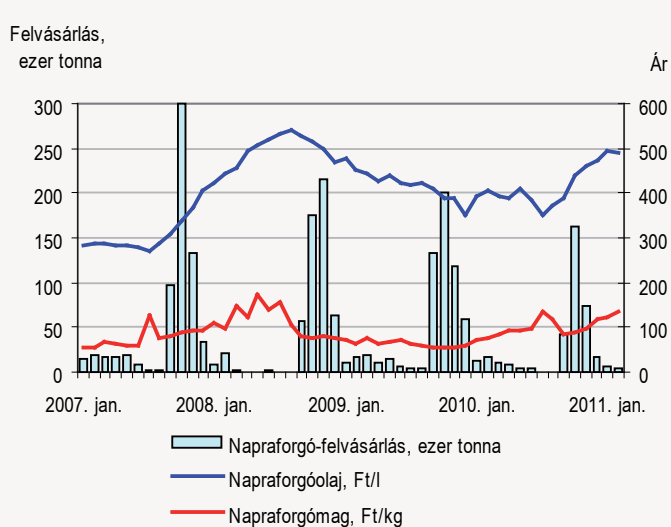
4. ábra

A hagyma abszolút árai és felvásárolt mennyisége

5. ábra

A napraforgó és a napraforgóolaj abszolút árai és felvásárolt mennyiségük

A külső árai hatása a magyar gazdaságra

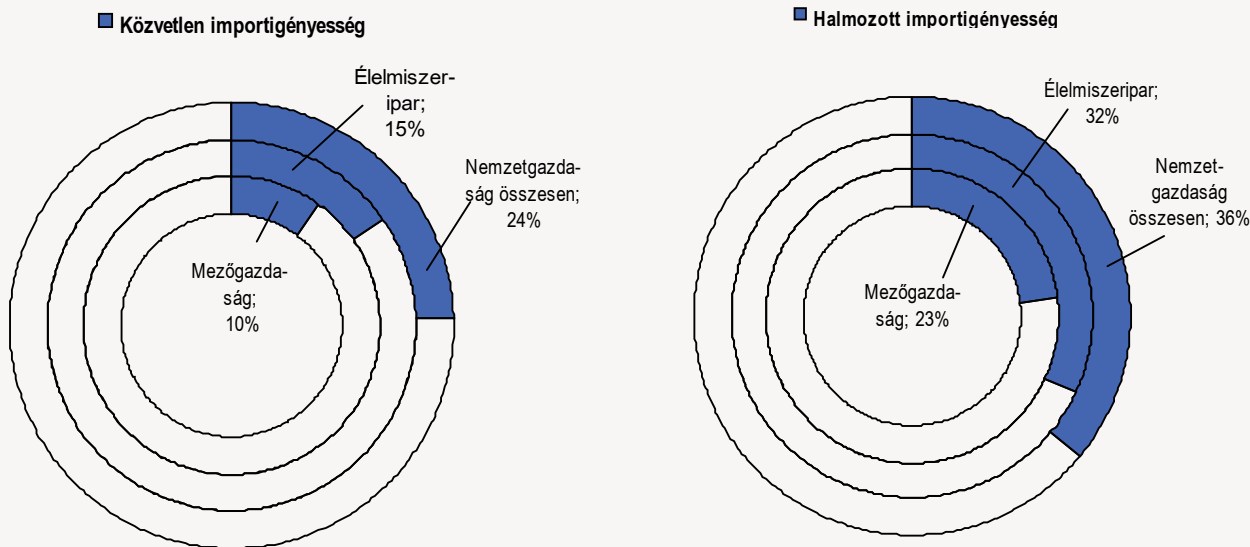
Az ágazati kapcsolatok mérlege (ÁKM) adatain alapuló importigényességi mutatók felhasználásával megvizsgálható, hogy a mezőgazdasági termékek külső árai mennyire befolyásolják a felhasználó ágazatok (elsősorban az élelmiszeripar) termelőiár-színvonalát (és ezen keresztül a fogyasztói árakat).

Az ágazatok által folyó termeléshez felhasznált behozatal és a kibocsátás hányadosaként számítható a közvetlen importigényességi együttható. Az ún. halmozott importigényességi együtthatóba – amely a nettó, azaz végső felhasználásra kerülő kibocsátásra van vetítve – a közvetlen importon kívül a termelési kapcsolatokon keresztül a beszállító hazai ágazatok (az élelmiszeripar esetében főleg a mezőgazdaság) termelési célú importja is begyűrűződik.

A 2005. évi ÁKM-adatok alapján megállapítható, hogy az élelmiszeripar a nemzetgazdasági átlagnál alacsonyabb importigényességű: 100 forint kibocsátáshoz közvetlenül 15 forint importot használ fel, 100 forint végső célra történő kibocsátásnak pedig halmozottan – a közvetlen és közvetett importfelhasználást is figyelembe véve – 32 forint az importtartalma. A hazai élelmiszeripar folyó termelőfelhasználásának 37%-a a mezőgazdaságból, 10%-a az ágazaton belülről, 19%-a importból származott. Az ágazat folyó termelési költségeiből az importált mezőgazdasági termékek 4, az élelmiszer-ipari termékek 7%-kal részesedtek. A fenti adatok azt mutatják, hogy a hazai élelmiszeripar termelési költségeit a mezőgazdasági és az élelmiszer-ipari importárak kismértékben befolyásolják. Ezzel szemben a hazai előállítású mezőgazdasági termékek áralakulása jelentős hatással van az élelmiszer-ipari árakra.

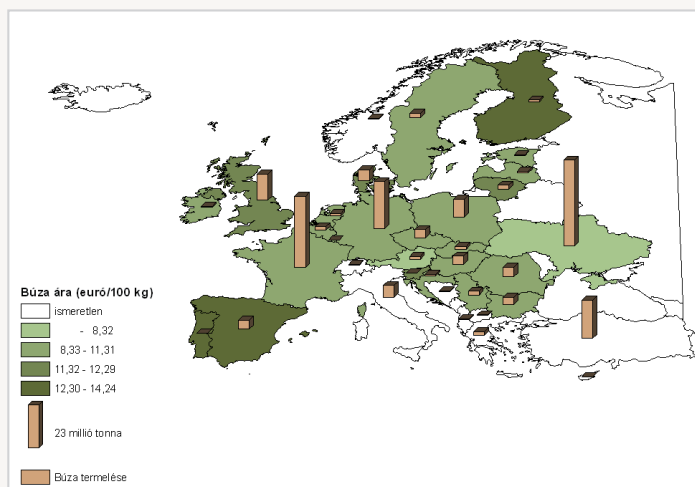
6. ábra

Importigényesség a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és a nemzetgazdaság egészében, 2005-ben

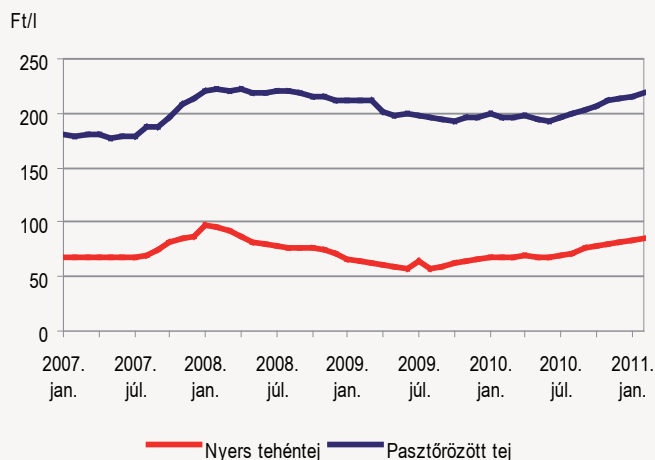
7. ábra

A búza termelésének és felvásárlási árának alakulása Európában, 2009

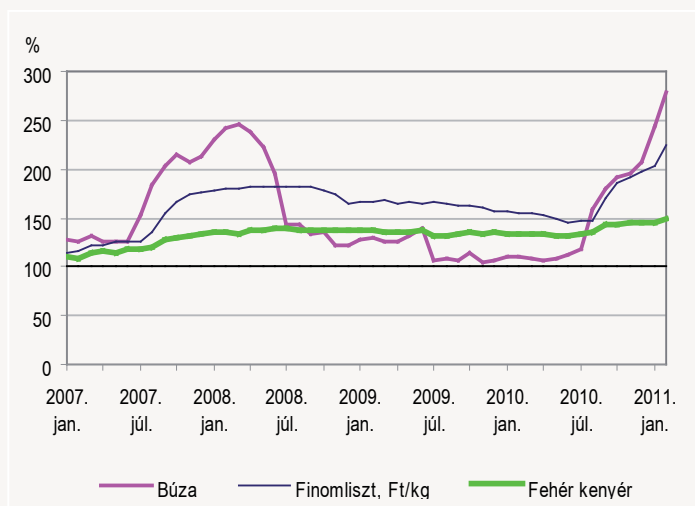
10. ábra

A tej abszolút árai

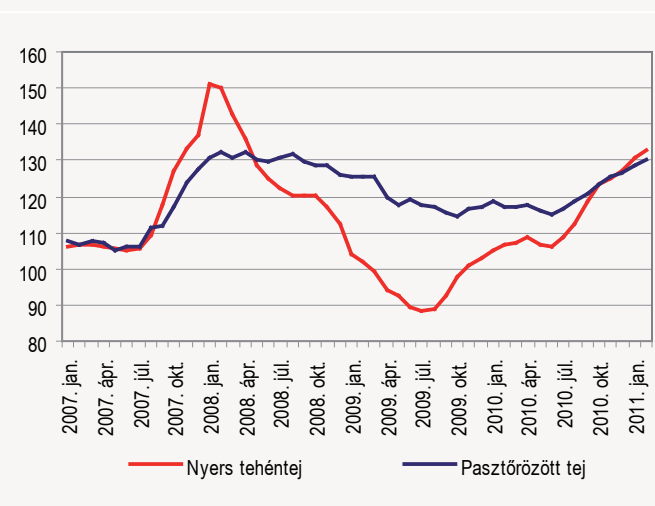
8. ábra

A búza termelők, a liszt és a kenyér fogyasztói árának indexei (2006. évi átlagárak=100)

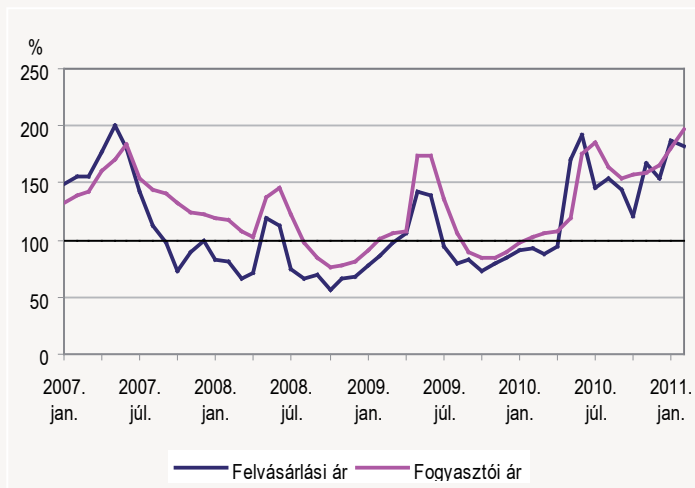
11. ábra

A tej árának indexei (2006. évi átlagárak=100)

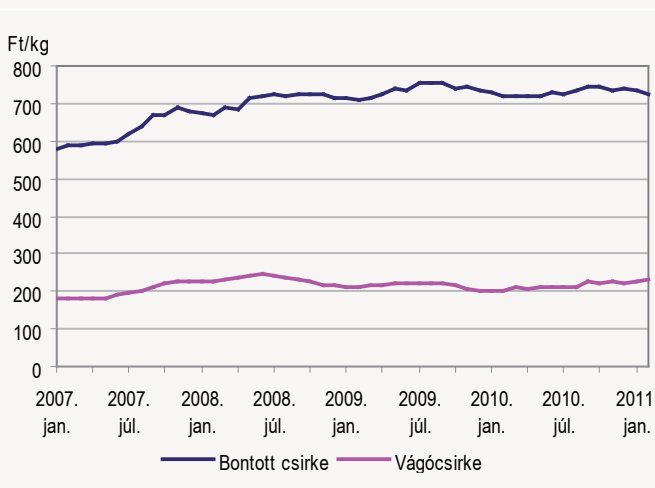
9. ábra

A burgonya árának indexei (2006. évi átlagárak=100)

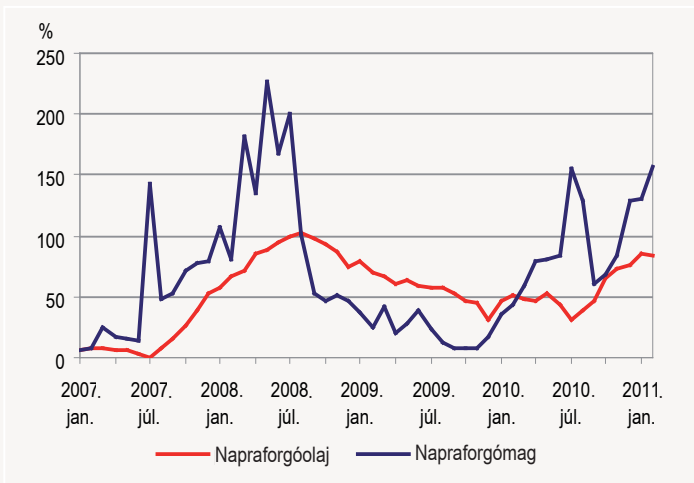
12. ábra

A vágó- és a bontott csirke abszolút árai

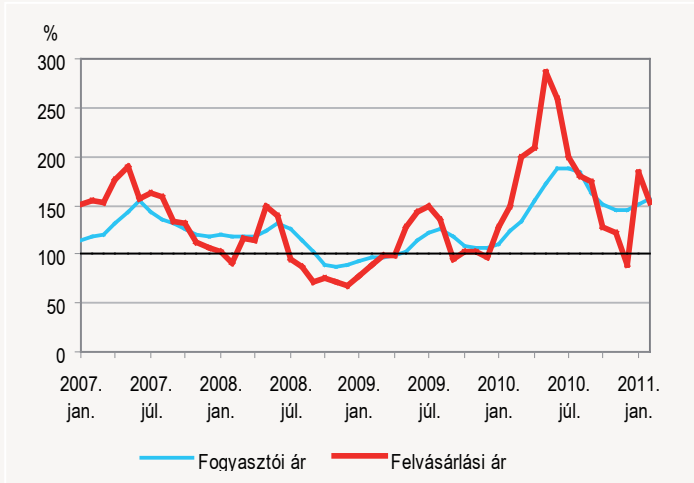
13. ábra

A napraforgó és a napraforgóolaj árának növekedése (2006. évi átlagárákhoz képest)

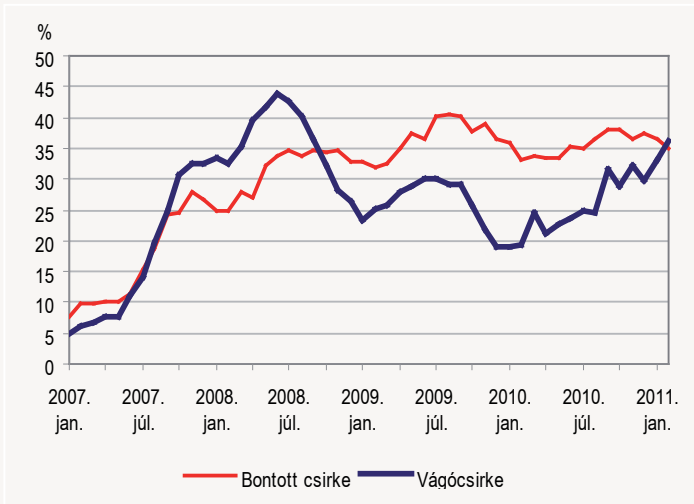
15. ábra

A hagyma árának indexei (2006. évi átlagárak=100)

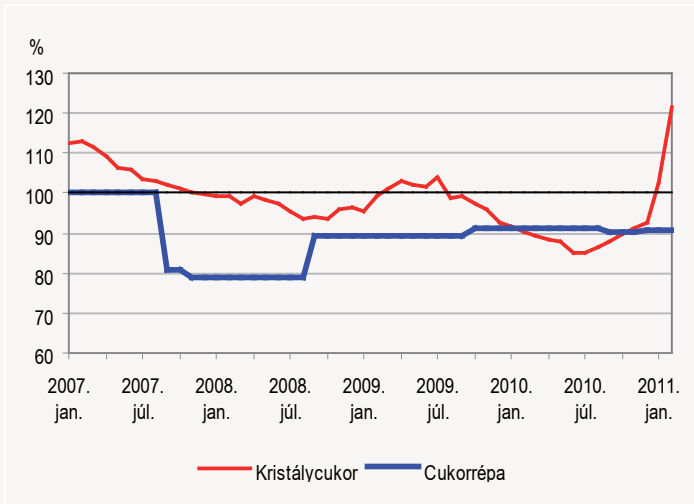
14. ábra

A vágó- és a bontott csirke árának növekedése (2006. évi átlagárákhoz képest)

16. ábra

A cukorrépa és a kristálycukor árának indexei (2006. évi átlagárak=100)

További információk, adatok (linkek)

[Módszertan](#)

Elérhetőségek:

Aron.Kincses@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6330

[Információs szolgálat](#)

www.ksh.hu